

[View this email in your browser](#)

NGJS Nieuwsbrief 14

Nederlands Genootschap
voor Joodse Studien

Waarde NGJS-leden, hierbij ontvangt u de veertiende nieuwsbrief van het NGJS. In deze nieuwsbrief vindt u

- Vanuit het bestuur
- Contributieverhoging
- Aankomende evenementen
- Promotieonderzoek Sanne de Niet
- Publicaties
- Een artikel van Piet van der Horst

Wilt u een bericht voor de aankomende nieuwsbrief aanleveren? U kunt mailen naar [Duifje van de Woestijne](#)

Heeft u vragen, ideeën of andere suggesties voor het bestuur? Stuur dan een e-mail naar de NGJS-secretaris: [Dr. Sietske van der Veen](#)

Vanuit het bestuur

Beste collega's,

Hieronder treffen jullie de laatste nieuwsbrief van dit — wederom niet onbewogen — kalenderjaar. We kijken met veel genoegen terug op een rijk en goedbezocht NGJS-congres over 'Jewish Texts and Materiality,' georganiseerd door de collega's van de Universiteit Utrecht. Wie ooit twijfelt aan de zin van een landelijke koepel voor Joodse Studies, doet er goed aan het programma van die dag nog eens goed te bekijken: waar anders vind je een academisch debat tussen onderzoekers van antieke magie, Dode Zeerollen, middeleeuwse poëzie, moderne Joodse grafkunst, kleding, medicijnen en gebedenboeken? We zien daarom uit naar de volgende landelijke bijeenkomst, die volgens de planning het komend jaar in Leiden georganiseerd gaat worden.

Voor het zover is willen we nu alvast jullie aandacht vestigen op het eerstvolgende netwerkevent, dat plaats zal vinden op 18 maart vanaf 15.30 uur, met (onder voorbehoud) Utrecht als beoogde locatie. In een rondetafelgesprek zal de nieuwe generatie academici, afkomstig van zeven verschillende universiteiten, met elkaar

kunnen doen om die relevantie nog indringender zichtbaar te maken.

Om deze en andere activiteiten mogelijk te blijven maken in tijden van stijgende kosten en krimpende middelen, zal het genootschap de contributie voor alle leden het komend jaar iets moeten verhogen. Meer informatie over die (bescheiden) noodmaatregel vinden jullie verderop in deze nieuwsbrief.

Alvast alle goeds voor *the holiday season* en het nieuwe kalenderjaar, het NGJS-bestuur

Afbeelding: Bibliotheca Rosenthaliana (ROS E16-1)

Contributieverhoging

De mooie activiteiten die we de afgelopen jaren als NGJS hebben kunnen organiseren, worden voor een groot deel betaald uit de opbrengst van de jaarlijkse contributie van de leden, jullie dus. Daarnaast zijn we dankbaar dat bij gelegenheid verschillende fondsen een bijdrage leverden. Helaas blijkt dit niet voldoende te zijn om onze activiteiten te blijven bekostigen. Naast bijvoorbeeld de sterk gestegen bankkosten, merken we ook dat universiteiten steeds vaker een (forse) bijdrage vragen wanneer er een bijeenkomst of congres namens het NGJS wordt georganiseerd. Dit alles maakt dat wij er niet aan ontkomen de contributie met ingang van 2026 te verhogen. Het gaat om een bescheiden verhoging: seniorleden wordt gevraagd €25 bij te dragen, juniorleden/promovendi €12,50 en studenten €7,50. Via deze maatregel hopen wij ook in de komende periode in staat te zijn diverse activiteiten te organiseren. In de tweede week van januari kunnen jullie een email

Aankomende evenementen

18 maart 2026
15:30-17:30

NGJS-netwerkbijeenkomst met borrel, Utrecht

21 april 2026
13:00-18:00

16th Yiddish Symposium, Goethe-Institut, Amsterdam

Als u evenementen heeft nemen wij die graag op in de nieuwsbief. U kunt mailen door op deze knop te klikken.

Promotieonderzoek Sanne de Niet

Using the past to legitimize the present: Jewish religious currents from the Second Temple Period in the discourse of nineteenth-century German Jews

Promotors: prof. dr. B.T. Wallet (Universiteit van Amsterdam) en prof. dr. I.E. Zwiep (Universiteit van Amsterdam)

Dit onderzoeksproject richt zich op de intersectie van wetenschapsgeschiedenis – met name de ontwikkeling van joodse historiografie over de Oudheid in de negentiende-eeuwse Duitse samenleving; verbonden met de sociale, politieke en intellectuele geschiedenis van Duitse joden.

De politieke en filosofische veranderingen die het vooruitzicht op emancipatie voor Duitse joden met zich meebracht, hadden verstrekkende gevolgen voor joodse instellingen en traditionele joodse levens- en denkwijzen. In de negentiende eeuw ontstonden verschillende religieuze stromingen binnen het jodendom, die allemaal op verschillende manieren omgingen met moderniteit en emancipatie. Deze religieuze stromingen probeerden zichzelf te legitimeren door middel van specifieke (re)constructies van de joodse geschiedenis – in het bijzonder door identificatie met religieuze groeperingen die actief waren tijdens de late Tweede Tempelperiode (167 BCE – 70 CE).

Dit project onderzoekt de manieren waarop joodse religieuze stromingen uit de Tweede Tempelperiode een rol speelden in het discours van joodse intellectuelen in de negentiende-eeuwse Duitse samenleving. Specifieker gezegd, het project analyseert in hoeverre deze oude joodse ideologieën werden gebruikt om hun hedendaagse situatie te weerspiegelen en hun ideeën legitimiteit te verlenen. Voor deze analyse wordt de methodologie van historische analogieën gebruikt.

Het onderzoek draagt bij aan het in kaart brengen van een onbekend maar essentieel deel van de intellectuele joodse geschiedenis door te kijken naar religieuze, intern-joodse *resourcement* in plaats van naar seculiere herdefinities,

de inzichten in de historische lagen die een rol speelden in het discours van Duits-joodse intellectuelen, en verfijnt het de visie op de balans binnen het negentiende-eeuwse Duits-joodse polysysteem. Ten slotte biedt het onderzoek inzicht in hoe historische parallellen, analogieën en framings kunnen worden ingezet om nieuwe ideeën of bewegingen te legitimeren.

Publicaties

- Ofer Ashkenazi, Sarah Wobick-Segev, Rebekka Grossmann (Universiteit Leiden) en Shira Miron, *Still Lives: Jewish Photography in Nazi Germany*. University of Pennsylvania Press, 2025.
- Sietske van der Veen (Universiteit van Amsterdam), *“I Never Lived More Beautifully”: The Country Houses of the Jewish Dutch Elite, 1870-1940.* *Jewish Social Studies* 30 (2) pp. 64-98.

Heeft u een publicatie? U kunt deze knop gebruiken hem in te sturen

Joden in Pompeï? - prof. em. Pieter van der Horst

In het jaar 79 van de eerste eeuw van onze jaartelling barstte de Vesuvius met zo'n immense kracht uit dat er twee steden, Pompeï en Herculaneum, geheel door werden verwoest. In de laatste twee eeuwen zijn grote delen van die door as en lava bedolven steden door archeologen opgegraven en daaruit hebben we veel kunnen leren over het leven in een middelgrote stad in de oudheid rond het begin van de jaartelling. De vraag of er ook Joden bij die vulkaanuitbarsting zijn omgekomen is vaak gesteld maar moeilijk te beantwoorden. Laat ik het hier toch weer eens proberen.

Voor de aanwezigheid van Joden in Herculaneum hebben we geen enkele aanwijzing, maar bij Pompeï ligt de zaak iets anders, al blijft ook hier heel veel onzeker en onduidelijk. Literaire bronnen uit die tijd en archeologische vondsten maken ondubbelzinnig duidelijk dat er in de eerste eeuw in relatief dichtbijgelegen steden als Rome en met name Napels al aanzienlijke joodse gemeenschappen waren, maar diezelfde literatuur zwijgt in alle talen over een eventuele joodse gemeenschap in Pompeï, dus we zullen het van andere informatiebronnen moeten hebben. Zijn er bij opgravingen wellicht grafstenen gevonden waaruit blijkt dat er

en een muurschildering.

Om met de graffiti te beginnen, op de muur van een eetkamer in een van de luxe huizen staat met houtskool geschreven: "Sodom, Gomorra." De man die deze inscriptie ontdekte dacht dat iemand ten tijde van de vulkaanruptie werd herinnerd aan het lot van de twee hier genoemde Bijbelse steden die volgens Genesis 19 ook door zwavel en vuur waren vernietigd en daarom die namen op de muur kalkte. Dat lijkt me onzin. Wie gaat er nu bij een gigantische vulkaanuitbarsting Bijbelse namen op een muur staan schrijven? Ik denk veeleer dat iemand met deze woorden zijn afkeuring wilde uiten over het tamelijk liederlijke leven dat velen in Pompeï leidden, getuige de vele schunnige opmerkingen die in de talrijke bordelen in de stad op de muren gekalkt stonden en ook de nogal expliciete erotische kunst waarvan sterke staaltjes zijn teruggevonden (die nog steeds een trekpleister voor toeristen zijn). Gezien de reputatie van seksuele losbandigheid die Sodom en Gomorra in de oudheid al hadden is deze graffiti dus begrijpelijk. Maar duidt het op aanwezigheid van Joden? Niet ondubbelzinnig, want men kan er in feite niet meer uit opmaken dan dat er iemand met kennis van een verhaal uit Genesis bezig is geweest. Nu is de kans dat een niet-joodse en niet-christelijke goj zo'n verhaal zou kennen niet erg groot. Waarschijnlijker zou het dan zijn dat het een christen was die die namen heeft opgeschreven. Maar voor aanwezigheid van christenen in Pompeï hebben we nog minder aanwijzingen dan voor die van Joden. Het is niet onmogelijk maar toch ook niet waarschijnlijk dat er zo kort na het ontstaan van het christendom al een christelijke gemeenschap in Pompeï was. Dus het meest waarschijnlijk is toch dat die verontruste inscriptie door een jood werd aangebracht.

Dat past ook goed bij een inscriptie in een ander huis waar met Latijnse letters het Hebreeuwse woord *cherem* op een muur is gekalkt. *Cherem* is 'ban' of 'excommunicatie,' maar het kan ook 'verdoeming' of 'vernietiging' betekenen. Bedoelde de schrijver dat deze goddeloze stad tot vernietiging verdoemd was? Hoorde hij de Vesuvius al rommelen? In weer een ander huis staat met forse letters de naam David op de muur gekalkt, en wie daarmee ook bedoeld moge zijn (de Bijbelse koning of de aanbrengrer van het graffiti zelf), in ieder geval duidt het toch vrijwel zeker op een joods persoon. En dat past weer prachtig bij de vierde en laatste inscriptie, op een amfoor (wijnkruid), waarop in het Grieks een onduidelijke naam staat, maar gevolgd door het duidelijk leesbare woord "joods." Hieruit mogen we toch wel concluderen dat er, zo niet een joodse gemeente, toch in ieder geval wel een aantal Joden in Pompeï waren. Maar er is nog iets: de muurschildering.

In een gebouw dat door de archeologen die het opgroeven 'het huis van de arts' wordt genoemd, vonden zij een fresco (nu in het Nationaal Museum in Napels) waarop het volgende te zien is: Op een verhoogd podium zit een bebaarde gestalte

het blok ligt een klein kind, ernaast staat een vrouw, maar een andere vrouw ligt in een knielende smeekhouding voor het podium en heft wanhopig haar armen op naar de man op de troon. Wie herkent hierin niet het bijbelverhaal over de twee vrouwen die beiden claimen de moeder van het kind te zijn en koning Salomo om een oordeel vragen. Hij geeft daarop het bevel het kind doormidden te hakken en aan beide vrouwen de helft te geven, wat de ene vrouw prima vindt terwijl de andere zo wanhopig wordt dat ze zegt: Geef dan het kind maar aan haar, maar dood het niet. Zo komt Salomo te weten wie de echte moeder is (1 Koningen 3). Als deze muurschildering inderdaad het verhaal van het wijze oordeel van Salomo verbeeldt, dan is het de allereerste afbeelding van een bijbelverhaal die ons uit de geschiedenis bekend is!

Menig geleerde heeft gedacht dat deze schildering niet joods kan zijn omdat het Joden in de Bijbel verboden was om afbeeldingen van mensen en dieren te maken. Maar dat is een drogredenering, en wel om twee redenen. Ten eerste gaat men er dan vanuit dat Joden zich altijd hielden aan wat er in de Tora staat. Iedereen weet dat dat niet het geval is. En ten tweede weten we sinds de opgraving van de synagoge van Dura-Europos in Syrië dat nog geen twee eeuwen later er een complete synagoge van binnen met talloze muurschilderingen van Bijbelse scènes werd gesierd. Waarom zou iets dergelijks niet ook in de eerste eeuw al in Pompeï kunnen zijn gebeurd? En ook in dit geval is het veel waarschijnlijker dat zo'n fresco niet van een christelijke maar van een joodse signatuur is. Natuurlijk kan men nooit uitsluiten dat een niet-joodse sympathisant met het jodendom (een zogenaamde 'Godvrezende'), die iets van de Bijbel wist, de opdracht heeft gegeven een van de kamers in zijn huis te verfraaien met een Bijbelse scene, maar zelfs dan moet men toch aannemen dat zoiets alleen maar denkbaar is als er Joden in Pompeï waren met wie deze man in contact stond en aan wie hij zijn kennis van het verhaal van Salomo's oordeel te danken had.

Ik heb hiermee nog steeds geen sluitend bewijs geleverd dat er onder de as van de Vesuvius ook Joden bedolven zijn, maar ik hoop de lezers er wel van overtuigd te hebben dat die kans heel groot is.

Our mailing address is:

Want to change how you receive these emails?

You can [update your preferences](#) or [unsubscribe](#)

